

Jos lukeminen on vaikeaa... Vastaus Gothónille

Teemu Taira

Petyin luettuani René Gothónin (Gothóni 2001b) vastineen artikkelini (Taira 2001). Vastine ei kohdistu siihen mitä olen kirjoittanut eikä se kumoa esittämiäni argumentteja, vaan ainoastaan niitä, joita Gothóni kuvittelee minun väittäneen. Gothóni 'keskustelee' itse luomansa fantasiahahmon kanssa.

1. "Ymmärtävä uskontotiede ei ole ideologia" on Gothónin vastaväite minulle. Artikkelissani en kuitenkaan väitä ymmärtävää uskontotiedettä ideologiaksi enkä edes käytä koko käsitettä. Sen sijaan ajattelen, että kaikella tiedolla on kytkös valtasuhteisiin. Suhdetta ei tarvitse pitää loogisesti välttämättömänä, mutta se on sosiaalisesti välttämätön. Tämä ei tarkoita ymmärtävän uskontotieteen määrittämistä ideologiaksi.
2. "Taira poliittisoi uskontotieteen ja kahlitsee sen tiettyyn vaikutustehtävään eikä tee eroa ymmärtämisen ja vaikuttamisen välille". Ensiksi, haluan kysyä, mikä on tämä Gothónin kuvitteleva tietty vaikutustehtävä. Toiseksi, en ole samastanut ymmärtämistä ja vaikuttamista. Tutkimustyöllä kuitenkin on aina potentiaalisia vaikutuksia ja siksi ymmärtämistä ja vaikutuksia ei voida ajatella tyystin erillisinä. Erityisesti kirjallisuusteoreetikko Terry Eagleton on onnistuneesti selvittänyt, kuinka kirjallisuus- ja kulttuuriteorialla - aivan kuten ymmärtävällä uskontotieteelläkin - on alusta pitäen 'poliittinen' kytkös. Tässä poliittisella tarkoitetaan "sitä tapaa, jolla me yhdessä järjestämme yhteiskunnallisen elämämme, ja siihen liittyviä valtasuhteita" (Eagleton 1997, 239). Tässä mielessä otan syytöksen uskontotieteen poliitisoimisesta kohteliaisuutena. Tutkimusohjelmia "ei tule nuhdella poliittisuudesta" - koska niillä on välttämättä poliittinen sidos - "vaan siitä, että niiden poliittisuus on peiteltyä tai tiedostamatonta" (Eagleton 1997, 240). Gothónin tapauksessa tutkimuksen poliittisuuden johtolankana on ajatus ymmärryksen ja harmonian lisäämisestä ainoana tavoiteltavana päämääränä. Muun muassa sen vaikutusten tiedostamisen tarvetta yritin artikkelissani selvittää - ilmeisesti turhaan.
3. "Ihmiskunta ei ole tyhjä merkittäjä". Väitteeni ihmiskunnasta tyhjänä merkittäjänä ei tarkoita, että ihminen syntyisi tyhjiöön, kuten Gothóni asian ymmärtää. Tyhjä merkittäjä tarkoittaa tässä sitä, että ei ole olemassa historian ulkopuolista, ikuisia, luonnollista ja muuttumatonta merkittäjää. Merkittäjä on siis kontingentti. Jos esimerkiksi terroristien toimet ovat hyökkäys ihmiskuntaa vastaan niin määritämme osan biologisesti ihmislajeihin kuuluvista ihmiskunnan ulkopuolelle. Luomme käsitteillämme erilaisia rajoja sisäpiiriin ja ulkopuolelle välille. Se mitä suljetaan minkä tahansa kielessä ja historiassa määrittävän käsitteen sisäpiiriin (kansaa, juutalaisuus, ihmiskunta jne.) ulkopuolelle määrittää (ja usein uhkaa) sisäpiiriin kontingenttia identiteettiä. Jos tätä problematiikkaa ei osata hahmottaa, joku toinen määrittää keiden kielten välille Gothóni rakentaa yhteisymmärrystä. Gothóni ei näköjään ole perillä siitä laajasta ja pitkäaikaisesta keskustelusta, joka koskee kommunikaation epäsuhtaisuutta ja kielenkäytön valtasuhteita, keskustelusta, jossa esimerkiksi Gayatri Chakravorty Spivak (1987) kysyy "Voiko alistettu (subaltern) puhua?" Luultavasti Gothónin vastaus kuuluisi: 'totta kai! Ihmisethän puhuvat!', vaikka meidän tulisi kysyä, kenen äänellä - omalla vai heidän herroiltaan lainatuilla murteilla? Kenen kanssa puhumme kun puhumme alistettujen kanssa?
4. "Ymmärrystä ei tule tarkistaa kokeellisesti". En ole väittänyt, että ymmärtämisprosessia tulisi tarkistaa "luonnonlain tavoin" tai "seurata kokeellisesti". Tämäkin on Gothónin oma keksintö. Sen sijaan kirjoitan yleisemmin, että "tekstien tulkinta täytyy tehdä siten, että lukija voi seurata tulkinnan rakentumista" (Taira 2001, 50). Tutkimusraportissa emme voi vain sanoa, että minulla on tutkimustulos, koska olen ymmärtänyt, vaikka en voi edes periaatteessa kertoa lukijalle miten tulkintani rakentuu (ks. Taira 2000 ; Pyysiäinen 2001, 15). Siksi en näe mitään syytä luopua esittämästäni periaatteellisesta vaatimuksesta. Tässä olen Gothónin mielestä käsittänyt Gadamerin täysin väärin, vaikka en siinä kohdassa Gadameria käsittelekään. Ylipäätään kritiikini kohteena ovat Gothónin kirjoitukset, eivät Gadamerin. Gadamerin hengessä Gothóni vieläpä toteaa, että "ymmärtäminen ei ole koskaan täydellistä". En tiedä ketä opastetaan väitteellä, jonka itse jo artikkelissani esitin. Tässä ilmeisesti ymmärrämme Gadamerin samalla tavalla, mutta artikkelissani osoitin, että Gothónin omat tekstit ovat (hänen intentioistaan huolimatta) ristiriitaisia tämän asian suhteen.
5. "Taira samastaa ymmärtämisen ja hyväksymisen". Väite on erikoinen, koska en käsittele artikkelissani näiden suhdetta, vaan selvitan Habermasin avulla millaiseen tiedonintressiin ymmärtävä tutkimus (praktinen / hermeneuttinen tiedonintressi) perustuu. Siinä ei ole kysymys yksittäisen tutkijan hyväksymisestä, hylkäämisestä tai konkreettisista motiiveista vaan tutkimusta ohjaavista abstraktimmista olettamuksista ja intresseistä, joihin tietynkaltainen tutkimus perustuu. Me tarvitsemme kommunikaatioon liittyvää tulkintatietoa, mutta erityisesti sen vaikutusten hahmottamiseen me tarvitsemme 'poliittiseen käytäntöön' ja valtasuhteisiin liittyvää 'kriittistä' tietoa (Habermas 1976).
6. "Kriittinen tutkimus suhtautuu uskontoihin negatiivisesti". Väite on jälleen Gothónin henkilökohtainen fantasia, jolle ei löydy tukea artikkelistani. Esimerkkinä oli täysin päinvastainen. Kirjoitin mm. siitä, miten tutkijoiden tulisi antaa islamista median stereotyyppisistä poikkeava kuva. Lisäksi totesin, että kritiikki voi kohdistua joko uskontoperinteiden tai uskontoperinteitä sortaviin käytäntöihin. Toisin sanoen, suhdetta uskontoihin ei tule lyödä lukkoon ennalta, vaan tutkimuksen politiikka määräytyy kontekstuaalisesti. Gothóni siis lukee ajatukseni kontekstuaalisesti määrittävästä tutkimuspolitiikasta essentialisoivaan muotoon 'negatiivinen suhde uskontoon'. Tämä ei osoita kovin hyvää lukutaitoa eikä hänen väitteensä negatiivisesta suhteestaan uskontoon saa tukea julkaisuistani. Lisäksi, uskontotieteeseen kuuluu myös metateoreettinen kritiikkiin taso, jossa pyritään arvioimaan oman toiminnan ehtoja, vaikutuksia ja päämääriä. On ironista, että Gothónin esimerkki ymmärtävän tutkimuksen yliveraisuudesta kriittiseen tutkimukseen nähdessä tarvitsee apua - yllätys yllätys - kriittisen tutkimuksen suunnalta. Esimerkissä paavista ja ymmärryksestä ei suinkaan ymmärretä paavin intentioita, vaan asettaudutaan vastahankaan paavin julkilausuman kanssa ja argumentoidaan miten paavin omista lähtökohdista käsin voidaan päästä kondomien käytön sallivaan käsitykseen. Näin myös Gothóni kirjoittaa vaikuttamisesta ja siten omalla esimerkillään korostaa ymmärtämisen ja vaikuttamisen sosiaalisesti välttämätöntä sidosta. Tosin kriittisempi tutkija voisi

lisäksi kysyä mikä on se valtasuhteiden verkoston mekanismi, jonka avulla yhden ihmisen julkilausumilla kondomien käytöstä on niin valtava vaikutus. Alkuperäisen artikkelini tarkoitus oli avata Gothónin kirjoitusta sellaisiin suuntiin, joissa se voisi löytää keskusteluyhteyksiä koko uskontotieteen laajan kirjon kanssa. Jos lukeminen on vaikeaa, 'keskustelukin' jähmettyy asemapaikkojen puolustamiseen ja keksittyjen väitteiden kumoamiseen. Silloin sitä tuskin on kiinnostavaa jatkaa.

KIRJALLISUUTTA

-
- Eagleton, Terry (1997): Kirjallisuusteoria. Johdatus. Tampere: Vastapaino.
- Gothóni, René (2001a): "Ymmärtämisen edellytys uskontotieteessä". Tieteessä tapahtuu 19 (6): 26-30.
- Gothóni, René (2001b): "Ymmärtävä uskontotiede ei ole ideologia". Tieteessä tapahtuu 19 (8): .
- Habermas, Jürgen (1976): "Tieto ja intressi". Raimo Tuomela & Ilkka Patoluoto (toim.), Yhteiskuntatieteiden filosofiset perusteet osa 1. Helsinki: Gaudeamus, 123-141.
- Pyysiäinen, Ilkka (2001): "Reduktio kielletty! Sortumisvaara! Uskontotieteen perinteet ja 'reduktionismi'". Tieteessä tapahtuu 19 (5): 11-17.
- Spivak, Gayatri Chakravorty (1987): "Can the Subaltern Speak?" Cary Nelson & Lawrence Grossberg (toim.), Marxism and the Interpretation of Culture. Basingstoke: Macmillan, 271-313.
- Taira, Teemu (2000): "Hengellisen uteliaisuuden huviretki?". Arvostelu teoksesta Gothóni, René: Uskontojen uustulkintaa (Yliopistopaino 2000). [Http://www.utu.fi/agricola/nyt/arvos/tekstit/238.html](http://www.utu.fi/agricola/nyt/arvos/tekstit/238.html).
- Taira, Teemu (2001): "Ymmärtävän uskontotieteen välttämätön täydennys". Tieteessä tapahtuu 19 (7): 50-54.

Kirjoittaja on fil. lis., uskontotieteen tutkija ja vs. lehtori Turun yliopistossa.
teetai@utu.fi